

OBSAH

Předmluva k druhému vydání	5
Předmluva k třetímu vydání	8
A. PŘEDMĚT SOCIALISTICKÉ PEDAGOGIKY A JEJÍ METODY	9
Definice pedagogiky (9) — Základní pojmy socialistické pedagogiky (10) — Poměr pedagogiky a výchovy (12) — Prameny pedagogiky jako vědy (13) — Metody pedagogiky jako vědy (14) — Užitečnost studia pedagogiky (15)	
B. CÍL A OBSAH VÝCHOVY	16
1. CÍL A ÚKOLY VÝCHOVY V SOCIALISTICKÉ SPOLEČNOSTI	16
Podstata výchovy (16) — Funkcionální působení (19) — Intencionální působení (20) — Třídní charakter výchovy (21) — Výchova v socialistické společnosti (22) — Objektivní ráz cíle komunistické výchovy (23) — Složky výchovy (23)	
2. OBSAH VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ V SOCIALISTICKÉ ŠKOLE	24
Pojem obsahu vzdělání	24
Vymezení obsahu vzdělání (24) — Rozumová výchova. Strukturnost po- znatků (25) — Úrovně obsahu vzdělání (25) — Vztah mezi fakty a jednotlivými pojmy (25) — Vztah obsahu a metody (26) — Účinné vědění (26) — Vzdělání a mravní výchova (26) — Komunistická mravní výchova (27) — Kolektivní výchova jako součást mravní výchovy (27) — N. K. Krupská o kolektivní výchově (28) — Kolektivní výchova v díle A. S. Makarenka (28) — Kolektivní vztahy (29) — Výchova k socia- listickému vlastenectví a k proletářskému internacionalismu (31) — Pod- stata socialistického vlastenectví a proletářského internacionalismu (32) — Výchova k socialistickému poměru k lidem (32) — Výchova k uvědomělé kázni (32) — Rysy uvědomělé kázně (33) — Pracovní výchova (34) — Hlavní úkoly socialistické pracovní výchovy (35) — Obsah socialistické pracovní výchovy (35) — Pojem estetické výchovy (38) — Poslání recep- tivní estetické výchovy (39) — Smysl aktivní estetické výchovy (40) — Nedostatky obecné estetické výchovy (42) — Vlastní estetické činnosti dětí v poměru k receptivní estetické výchově (43) — Tvořivost (43) — Výchova prostředím (44) — Emocionální působení (45) — Tělesná výchova (46) — Tělesná kultura (46) — Zdravotní poslání tělesné výchovy (47) — Tělo- výchovné činnosti a mravní vlastnosti (47) — Souvislost tělesné výchovy s výchovou estetickou (49) — Vztahy mezi výchovou tělesnou, rozumovou a pracovní (50) — Tělesná výchova jako jednotný výchovný proces (51) —	

Požadavek správné životosprávy (51) — Požadavek hygieny (52) — Péče o držení těla (52) — Péče o smyslové orgány (53) — Otušování (53) — Správná výživa (53) — Protialkoholní a protikuřácká výchova (53) — Tělesná výchova ve škole (53)

Druhy vzdělání 56

Všeobecné vzdělání (56) — Odborné vzdělání (57) — Všeobecné polytechnické vzdělání (58) — Teoretické a praktické vzdělání (59)

Učební plány, osnovy, učebnice 59

Učební plán (59) — Učební osnovy (63) — Mezipředmětové vztahy (64) — Učebnice (64) — Vztah vědy a učebního předmětu (65)

Programové vyučování a učení 67

Psychologický základ programování (67) — Pressey, Skinner (67) — Landa (68) — Principy programovaného vyučování (69) — Realizace principů programovaného vyučování a učení (70) — Problémy programovaného vyučování a učení (71) — Programování a realita (73) — Přednosti programovaného vyučování a učení (74)

Význam cíle a obsahu výchovně vzdělávací práce 75

Cíl výchovy a učební pomůcky (75) — Cíl výchovy a metody (75) — Cíl výchovy a struktura školství (75)

C. PODMÍNKY VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PRÁCE 78

**1. VZÁJEMNÁ SOUVISLOST VNĚJŠÍCH A VNITŘNÍCH
PODMÍNEK VÝCHOVY 78**

Problém vychovatelnosti a vzdělanosti (79) — Pedagogický naturalismus (80) — Názory sociálních pedagogů (81) — Názory pedagogiky hodnot (kultury) (81) — Pedologie (82) — Názory socialistické pedagogiky na dědičnost, prostředí a výchovu (82)

2. PSYCHOLOGICKÉ PODMÍNKY VÝCHOVY 85

Psychologické problémy vztahu žáka a učitele 85

Psychologické problémy vyučování 87

Psychologické otázky soustavy učiva 90

Učení 92

Druhy učení (93) — Výsledek učení (95)

3. PSYCHOLOGIE ŠKOLNÍ TŘÍDY 96

Problémy skupiny dětí 97

Pojem skupina a kolektiv (97)

Druhy skupin 98

Primární a sekundární skupina (98) — Spontánní skupiny hrové (99) — Tlupa (100)

Školní třída 101

Prostředí třídy (101) — Dynamika školní třídy (102) — Sociální distance a sociální intimita (103) — Sympatie a antipatie (103) — Styk, kontakt (103) — Sociogram (105) — Sociální místo (106) — Vrstvení skupiny (107)

Vztahy mezi vedoucími a vedenými	108
Autostereotyp (109)	
Vliv skupiny na výkon jednotlivce	109
Skupina a řešení problémů	110
Řešení problému diskusí (111) — Konflikt (111)	
4. LOGICKÉ ZÁKLADY UČENÍ A VYUČOVÁNÍ	112
Vytváření poznatkových systémů	113
Rozvíjení myšlení žáků	114
Logika a vyučovací metody	115
Algoritmy	116
Dva způsoby činnosti (116) — Algoritmus učení (117) — Definice algoritmu (117) — Příklad dvojího typu činnosti (119) — Program (121) — Vyučovací algoritmus (121)	
5. VĚKOVÉ A INDIVIDUÁLNÍ ZVLÁŠTNOSTI DĚTÍ A MLÁDEŽE	123
Mladší školní věk (123) — Období dospívání (124) — Střední školní věk (125) — Starší školní věk (127) — Individuální zvláštnosti (128) — Poznávání žáků (129)	
6. SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÉ PROBLÉMY DĚTÍ VE VŠEOBECNĚ VZDĚLÁVACÍCH ŠKOLÁCH	130
Patologie výchovného prostředí (131) — Neurotické poruchy u dětí (134) Psychopatologické poruchy u dětí (135) — Delikvence dětí a mládeže (135) — Mentální poruchy (136) — Poruchy dětské řeči (137) — Poruchy čtení, psaní a počítání (141) — Levoruké dítě ve škole (141) — Poruchy sluchu u dětí (142) — Poruchy zraku u dětí (144) — Tělesné vady u dětí (146) — Defektní dítě ve škole všeobecně vzdělávací (148)	
D. PROSTŘEDKY VÝCHOVY A VZDĚLÁNÍ	149
Vývoj názorů na prostředky výchovy a vzdělání	149
Racionalizace výchovných a vzdělávacích postupů (149) — Krajnosti racionalizace (150) — Odklon od krajní racionalizace (151) — Pracovní škola (151) — Pedagogika prožitku (152) — Výchova jako životní proces (153) — Celostní vyučování (154) — Činná škola (155) — Kritika reformního hnutí (155)	
Vyučování jako hlavní prostředek výchovy a vzdělání	155
1. VYTVÁŘENÍ A OSVOJOVÁNÍ VĚDOMOSTÍ A DOVEDNOSTÍ (NÁVYKŮ) PŘI VYUČOVÁNÍ	156
Vědomosti a dovednosti (návyky)	156
Výchovný charakter vyučování	157
Vytváření vědeckého světového názoru (160) — Překonávání přežitků ve vědomí lidí (160) — Výchova k vědeckému ateismu (160)	

2. PROBLÉMY VYUČOVÁNÍ	161
Vědomosti a rozvíjení myšlenkových schopností (161) — Vztah myšlení a obsahu vzdělání (162) — Rozvoj žákovy myšlení jako cíl učitelovy práce (163) — Problémová situace a poznávací úkol jako základ porozumění učivu (164) — Předmětná činnost v rozvoji myšlení žáků (166) — Rozvoj myšlení při samostatné práci (167)	
3. ZÁSADY VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PRÁCE	168
Zásada názornosti (169) — Zásada uvědomělosti a aktivity žáků (170) — Zásada soustavnosti (170) — Zásada přiměřenosti a individuálního přístupu (171) — Zásada trvalosti (171)	
4. ZÁSADY MRAVNÍ VÝCHOVY	173
Zásada komunistické cílevědomosti mravní výchovy (173) — Zásada spojování náročnosti na žáky s úctou k nim (173) — Zásada účinnosti mravní výchovy (173) — Zásada výchovy v kolektivu (174) — Zásada jednoty požadavků a výchovného působení (175) — Zásada zřetele k věku a individuálním odlišnostem žáků (175) — Zásada využívání kladných rysů (175)	
5. METODY VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PRÁCE	175
Postavení metod výchovně vzdělávací práce v soustavě pedagogické teorie (175) — Funkce metod slovního projevu mluveného a psaného. Obecná charakteristika (177) — Vyprávění (178) — Popis a vysvětlování (179) — Přednáška (179) — Rozhovor (180) — Metody slovního projevu psaného (181) — Metody grafického projevu (182) — Metody názorné, obecná charakteristika (182) — Pozorování a předvádění (183) — Metody praktických prací, obecná charakteristika (184) — Názorné a praktické metody a rozvoj myšlení žáků (185) — Zkoušení vědomostí a dovedností (187) — Testy (188) — Normy hodnocení prospěchu (189)	
6. METODY KOMUNISTICKÉ MRAVNÍ VÝCHOVY	190
Třídění metod mravní výchovy (190) — Metody přesvědčování (191) — Metody cvičení (192) — Metody povzbuzování a trestání (192)	
Proces mravní výchovy	193
Problém etap výchovného procesu (193) — Obsah jednotlivých etap (195)	
Metody vytváření a výchovy žákovského kolektivu	197
Etapy vývoje žákovského kolektivu (197) — Metoda perspektivních linií (199) — Metoda paralelního působení v kolektivu (200) — Metoda upevňování a vytváření tradic v kolektivu (201)	
Metody výchovy k uvědomělé kázní	203
Výchovný význam pochvaly a povzbuzení (203) — Výchovný význam napomenutí a trestu (204) — Výchova jednotlivých neukázněných žáků (206) — Výchova neukázněného kolektivu (206)	
7. METODY A FORMY MRAVNÍ VÝCHOVY	207
Metodické problémy pracovní výchovy (207) — Formy pracovní výchovy (210)	
8. METODY ESTETICKÉ VÝCHOVY	211
Rozbor uměleckého díla (211) — Hlediska analýzy uměleckých děl (211) — Společenská hodnota uměleckého díla (212) — Volba ukázky (214) — Ukázka výtvarného uměleckého díla (215) — Ukázka hudebního díla (217) — Metodika aktivní estetické výchovy (219)	

9. PROSTŘEDKY TĚLESNÉ VÝCHOVY	220
Gymnastika a základní tělesná výchova (220) — Odznak zdatnosti (220) — Sport mládeže (220) — Hry (221) — Turistika (221) — Branné zaměření v tělesné výchově (222)	
10. ŠKOLNÍ HODNOCENÍ ŽÁKŮ	223
Hodnocení žáků jako prostředek výchovy (223) — Pojem školního hodnocení (224)	
Vliv školního hodnocení na žáky	225
Vliv na činnost a osobnost člověka (225) — Cíl výchovy a hodnocení žáků (225) — Objektivnost školního hodnocení (226) — Podmínky výchovného účinku školního hodnocení (228)	
Úsilí o dynamické a jednotné školní hodnocení žáků	230
Funkční jednota školního hodnocení (230) — Zhodnocení parciální (230) — Emocionální a racionální momenty při hodnocení (231) — Frekvence parciálního hodnocení (231) — Zobecňování při školním hodnocení (232) — Syntéza školního hodnocení (233) — Myšlenka kompenzace (234) — Komplexní hodnocení (234)	
11. ORGANIZAČNÍ FORMY VÝCHOVNĚ VZDĚLÁVACÍ PRÁCE	235
Vyučovací hodina a její význam v práci učitele a žáků	235
Znaky dobré vyučovací hodiny (požadavky na vyučovací hodinu)	236
Jasně vymezení obsahu vyučovací hodiny (236) — Vzájemná spojitost vyučovacích hodin (237) — Jednota vzdělávací a výchovné stránky ve vyučovací hodině (237) — Zajištění aktivity žáků při vyučovací hodině (237) — Účelné využití času při vyučovací hodině (238) — Zajištění vyučovacích prostředků pro úspěšnou práci při vyučovací hodině (238) — Ucelenost vyučovací hodiny (239)	
Základní činnosti ve vyučovací hodině a její struktura	239
Struktura vyučovací hodiny (239) — Typy vyučovacích hodin (240)	
Zvláštnosti vyučovací hodiny při vyučování na různých věkových stupních	240
Zvláštnosti vyučovací hodiny při práci v odděleních	241
Rozvrh hodin	242
Skupinové vyučování	242
Vznik skupinového vyučování (243) — Problémy skupinového vyučování (243)	
Domácí práce žáků	244
Práce učitele s jednotlivými žáky	245
12. MODERNÍ UČEBNÍ POMŮCKY	245
Dělení pomůcek (245)	
Audiovizuální pomůcky	247
Prostředky realizace programového učení	248
Programované učebnice (248) — Presseyho vyučovací stroj (248) — Skinne-	

rovův stroj (249) — Stroj Crowderův (249) — Automatické učebny (250) — Gordon Pask (250) — V. A. Artemov (250) — Kombinované vyučování (250) — Československé vyučovací stroje (250) — Požadavky na vyučovací stroje (251)

Zařízení pro uchování informací	252
Kombinace prostředků	252
Použití v hromadném vyučování a individuálním studiu	253
Vnitřní zařízení moderní učebny	253
Odborné pracovny	254
Učební pomůcky v systému výchovně vzdělávací práce	255
E. VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ INSTITUCE	257
1. ŠKOLSKÉ SOUSTAVY	257
Obecné tendence vývoje vzdělávacích soustav	257
Demokratizace jako základní rys vývoje vzdělání (257) — Počátky všeobecného povinného vzdělání (257) — Dva druhy vzdělání (259) — Sjednocování počátečního vzdělání (260) — Tempo demokratizace vzdělání (261) — Prodlužování povinné školní docházky (262) — Změny ve struktuře vzdělávacích soustav (262) — Vzdělávání dospělých (263) — Nerovnoměrnost vývoje vzdělání (263) — Úloha státu ve školství (263)	
Československé školství	265
Výchova dětí předškolního věku (266) — Základní devítiletá škola (266) — Střední vzdělání (267) — Podnikové školy (268) — Vysoké školy (268) — Vědecká aspirantura (268) — Studium při zaměstnání (270)	
Sovětská vzdělávací soustava	270
Počátky sovětského školství (271) — Konsolidace školy ve 30. letech (272) — Všeobecně vzdělávací povinná škola (273) — Střední školství (274) — Vysoké školství (276)	
2. VEDENÍ A SPRÁVA ŠKOLY	278
System řízení (278)	
Ředitel školy a jeho zástupce	278
Vnitřní kontrola školy	281
Kontrola mimotřídní a mimoškolní práce	282
Zabezpečování materiálních podmínek pro práci školy	283
3. VÝCHOVA VE SPOLEČENSKÝCH ORGANIZACÍCH	285
Význam společenských organizací (285) — Výchova jako součást jejich programu (285) — Prostředky výchovy (286) — Teorie a praxe společenských organizací (286)	
Poslání a úkoly mládežnické a dětské organizace	287
Stručná historie (287) — Sdružování, inspirování a vedení mládeže při společenském uplatnění (288) — Respektování potřeb a podmínek současné mládeže (289) — Respektování životních úkolů dorůstající generace (289)	

Obsah, metody a formy výchovy v ČSM a v PO ČSM	289
Okruhy výchovné činnosti (290) — Konkretizace obsahu výchovy (292) — Metody výchovy (293) — Formy výchovy a formalismus (294) — Organizační uspořádání (295)	
Vzájemné vztahy společenských organizací a institucí při výchově mládeže	297
KSC a ČSM (297) — ČSM a PO ČSM (298) — ČSM a škola (300)	
4. RODINA A ŠKOLA	302
Rodina jako výchovný činitel	302
Postavení rodiny v socialistické společnosti (302) — Vzájemné vztahy mezi rodiči a dětmi (305) — Výchovné poradenství na ZDŠ (305)	
Vzájemné vztahy rodiny a školy	306
Styk rodičů a vychovatelů. Žákovské knížky (307) — Obsah třídní schůzky (308) — Sdružení rodičů a přátel školy (309)	
5. VEŘEJNÁ VÝCHOVNÁ PÉČE O DĚTI	310
Domy pionýrů a mládeže (311) — Stanice mladých techniků (312) — Stanice mladých přírodovědců (312) — Stanice mladých turistů (312) — Školní družiny pro žáky 1.—5. ročníku a školní kluby pro žáky 6.—9. ročníku (312) — Školy s celodenní péčí a školy internátní (314) — Dětské domovy (314)	
F. OSOBNOST UČITELE	316
Patos učitelství (316)	
Syntetická povaha učitelství a její poznatelnost	317
Typologie osobnosti učitele	319
Pojem typu (320)	
Některé pokusy o typologii učitele	322
Pokus Döringův (322) — Pokus Lukův (323) — Pokus Lehmannův (324) — J. Režný (325) — J. Vaněk (325) — J. V. Klíma (325) — Pokus Vohwinkelův (325) — Caselmann (326)	
Vyučovací metoda a typ učitele	329
Typologie v pojetí pedagogiky buržoazní a socialistické	330
Význam typologie učitelovy osobnosti	330
Výchova k učitelství	332
Vzdělání všeobecné, odborné a pedagogické jako prostředek k žádoucí syntéze	333
Osobnost socialistického učitele ve výchovném procesu	335
Učitel a žák (338) — K otázce hodnocení činnosti učitele (338) — Smysl učitelství (339)	
Literatura k dalšímu studiu	341
Rejstřík jmenný	343
Rejstřík věcný	345
	359